

Rodzina przestrzenią edukacji do międzykulturowości

STRESZCZENIE

CEL NAUKOWY: Podstawowym celem artykułu jest teoretyczna refleksja nad problemem edukacji do międzykulturowości, który wpisuje się obecnie w szeroko rozwijany nurt w myśli i praktyce edukacyjnej, wytyczając nowe horyzonty dla wychowania w rodzinie.

PROBLEM I METODY BADAWCZE: Problem badawczy dla potrzeb niniejszego opracowania sformułowano w postaci pytania: jaką rolę możemy dziś przypisać rodzinie w zakresie edukacji do międzykulturowości? Jako metodę badawczą zastosowano selektywną analizę literatury naukowej z zakresu pedagogiki rodziny i edukacji międzykulturowej.

PROCES WYWODU: W artykule zostaną nakreślone źródła potrzeby edukacji do międzykulturowości, a następnie zaprezentowane podstawowe pojęcia, jak wielokulturowość i międzykulturowość. Następnym krokiem będzie zamysł nad rodziną jako podstawowym środowiskiem wychowawczym, w którym zachodzi proces kształtowania postaw człowieka. Zwrócona zostanie tu uwaga na rodzinne konteksty i płaszczyzny edukacji do międzykulturowości.

WYNIKI ANALIZY NAUKOWEJ: Rodzina, będąc zasadniczym środowiskiem egzystencji człowieka, posiada niemożliwy do przecenienia potencjał wychowawczy. Poprzez kształtowanie postaw społecznych, przekaz wartości moralnych, budowanie otwartości na odmienności, wpajanie zasad właściwie rozumianej tolerancji rodzina ma szansę stać się środowiskiem rozwoju człowieka, który będzie przejawiał dążność do uczestniczenia w kulturze zarówno ogólnoludzkiej, jak i narodowej.

WNIOSKI, INNOWACJE, REKOMENDACJE: Podjęta analiza pozwala przede wszystkim wypunktować, iż kulturowe zróżnicowanie społeczeństw stawia przed wychowaniem nowe cele i zadania. Dotyczą one również wychowania w rodzinie, gdzie na drodze procesów wychowawczych dokonuje się kształtowanie religijnej, narodowej i regionalnej tożsamości człowieka. Jako podstawową rekomendację należy sformułować postulat wspierania rodziny w zakresie pełnienia swoich przynależnych funkcji i zadań.

→ **SŁOWA KLUCZOWE:** EDUKACJA MIĘDZYKULTUROWA, RODZINA, WYCHOWANIE W RODZINIE, TOLERANCJA, DIALOG MIĘDZYKULTUROWY

ABSTRACT

Family as an Area of Education Towards Interculturality

RESEARCH OBJECTIVE: The article is primarily aimed at a theoretical reflection on the issue of education towards interculturality which is currently a part of a widely developed trend in educational thought and practice.

THE RESEARCH PROBLEM AND METHODS: The research problem of this study has the form of the following question: what role can nowadays be attributed to a family in terms of education towards interculturality? The research method was the selective analysis of scientific literature in the field of family pedagogy and intercultural education.

THE PROCESS OF ARGUMENTATION: The article identifies the sources of the necessity of education towards interculturality, subsequently it presents the basic notions, such as multiculturalism and interculturality. They are followed by the reflection on a family as a fundamental educational environment where the process of the shaping of human's attitudes takes place. The attention is drawn to the family contexts and areas of education towards interculturality.

RESEARCH RESULTS: Family as a primary environment of human existence has an educational potential which is impossible to overestimate. Due to the shaping of prosocial attitudes, transmission of moral values, building openness to diversity, inculcating the principles of properly understood tolerance, family has an opportunity to become an environment for the development of a human who will strive for participation in both universal and national culture.

CONCLUSIONS, INNOVATIONS, AND RECOMMENDATIONS: The carried out analysis primarily allows for emphasising that cultural diversity of societies sets new goals and tasks for education. They also regard family education since thanks to educational processes taking place in a family the religious, national and regional identity of a human is shaped. A basic recommendation is the postulate for the family assistance in terms of fulfilling its attributed functions and tasks.

→ **KEYWORDS:** **INTERCULTURAL EDUCATION, FAMILY, FAMILY EDUCATION, TOLERANCE, INTERCULTURAL DIALOGUE**

Wprowadzenie – źródła potrzeby edukacji do międzykulturowości

Schyłek poprzedniego wieku i czasy współczesne to dla Europy okres szczególny. Zachodzące przemiany społeczne, kulturowe, przekształcenia polityczne oraz gospodarcze w sposób zasadniczy wpłynęły bowiem na oblicze tej części świata.

Wiele procesów integracyjnych, zainicjowanych upadkiem muru berlińskiego, niezwykle duża mobilność przestrzenna ludności, a także postępujące procesy globalizacji powodują, że poszczególne społeczeństwa europejskie stają się w coraz większym stopniu zróżnicowane pod względem etnicznym, narodowym i kulturowym. Nowe

uwarunkowania, wyłaniające się z pragnień otwierania granic i budowania wspólnej Europy, bez barier i podziałów, tworzą globalną wioskę, gdzie przenikanie się tradycji, światopoglądów, obyczajów i stylów życia staje się czynnikiem konstytuującym poczucie tożsamości współczesnego człowieka i jego przynależności grupowej.

Sytuacja zróżnicowania kulturowego z jednej strony ma swoje walory, związane np. z przenikaniem wartościowych idei czy rozwiązań, z drugiej jednak może ona stanowić zarzewie konfliktów o charakterze religijnym, kulturowym, rasowym lub narodowym. W związku z tym funkcjonowanie przedstawicieli odmiennych kultur i niejednokrotnie wyznawców różnych religii w jednej przestrzeni geokulturowej, bez wypracowania fundamentalnych zasad i wartości pokojowego współistnienia, jest niezmiernie trudne (Śniegulska, 2010). Można zatem stwierdzić, iż przenikanie kultur jako zjawisko postępujące i wieloaspektowe implikuje w sposób zasadniczy konieczność nowego spojrzenia na kwestie wychowania młodego pokolenia.

Kulturowe zróżnicowanie społeczeństw wytycza zatem nowe obszary i płaszczyzny zarówno dla idei, jak i praktyki wychowawczej. Staje się odniesieniem przede wszystkim dla wychowania w rodzinie, szkole, jest też wiodącą wartością w edukacji permanentnej. Należy dodać, że procesy integracji, modernizacji i transformacji wskazują grupom i jednostkom nowe wyzwania, wprowadzając jednak pewien stan napięcia i traumy. Człowiek coraz częściej nie jest w stanie im sprostać, co wywołuje „wypalenie”, zobojętnienie czy wręcz rezygnację z aktywności. Międzykulturowość tymczasem potrafi kreować podmiotowość człowieka, jego twórcze funkcjonowanie i własne sprawstwo pozwalają wyzwolić się jednostce spod dominacji środowiskowej i czynić w życiu odpowiedzialne oraz świadome wybory (Nikitorowicz, 2005).

Zarysowanej problematyce poświęcimy niniejsze opracowanie, w którym celem zasadniczym stanie się refleksja nad edukacją do międzykulturowości, która – jak już zaznaczyliśmy – wytycza nowe horyzonty dla wychowania w najbardziej dla człowieka podstawowym środowisku, mianowicie w rodzinie. Szkicując problematykę artykułu, uwaga zostanie skierowana najpierw na zdefiniowanie podstawowych pojęć, następnie zarysujemy rodzinny wymiar edukacji międzykulturowej, w dalszej zaś kolejności przedstawimy rodzinne konteksty i płaszczyzny edukacji do międzykulturowości.

Wielokulturowość i międzykulturowość – wokół ustaleń terminologicznych

Poczynione uwagi motywują do zastanowienia się nad rozumieniem wielokulturowości i międzykulturowości w czasach współczesnego zróżnicowania społeczeństw. Wielokulturowości nie jest łatwo zdefiniować w sposób jednoznaczny. W jej kontekście zwykle się na ogół sądzić, że ideą społeczeństwa wielokulturowego jest społeczeństwo wolne od zjawisk dyskryminacji, segregacji i izolacji, nierówności, „konfliktów społecznych ukształtowanych w wyniku uprzedzeń i braku tolerancji dla przedstawicieli innych kultur i grup etnicznych” (Lalak, 1999, s. 73).

Dla Tadeusza Aleksandra wielokulturowość wyraża się zasadniczo w akceptacji i uznaniu mniejszości (kulturowych, etnicznych, religijnych i językowych), które w danym kraju istnieją, a które powstały w toku przemian i rozwoju historycznego. W swej istocie wielokulturowość wyraża się zatem w uznawaniu i poszanowaniu tej odmienności. Odwołując się do ustaleń Jerzego Nikitorowicza, wielokulturowość utożsamia istnienie wielu kultur w określonej przestrzeni geograficznej z zachowaniem komunikacji społecznej oraz wymiany wartości między tymi kulturami (za: Aleksander, 2012).

Inną kategorią pojęciową jest międzykulturowość, która pojawia się wtedy, gdy różne kultury oraz grupy narodowe, etniczne czy religijne żyją na jednym terytorium i wchodzi z sobą w otwarte, regularne i trwałe interakcje. Interakcjom tym towarzyszy wymiana i wzajemne poszanowanie, rozumienie odmiennych stylów życia oraz uznawanych norm i wartości. Międzykulturowość zakłada więc możliwość istnienia harmonijnej formacji, ponad podziałami i bez eliminacji (Grzybowski, 2008). Opiera się zatem na wzbogacaniu, wzajemnym zbliżaniu się, otwieraniu i poznawaniu oraz wspólnotowym istnieniu osób różnych kultur. Warunkuje też rozwój człowieka w relacjach z innymi, jest podstawą edukacji prowadzącej do kreowania człowieka zdolnego do aktywnej własnej samorealizacji, niepowtarzalnej i trwałej tożsamości i odrębności (Nikitorowicz, 2003), jak też swoistym narzędziem pokonywania konfliktów i zatargów na tle odmienności kulturowych. Staje się tym samym konstruktywnym środkiem prowadzącym do rozumienia innych kultur (Śniegulska, 2012).

J. Nikitorowicz, wybitny znawca problemu, zwraca uwagę, iż międzykulturowość jest wiodącą wartością humanistyczną, stwarzającą takie warunki i sytuacje, w których ludzie oraz grupy mają możliwość godnego funkcjonowania w swej kulturze, cenięcia i dostrzegania swojej odrębności, przy jednoczesnej możliwości zauważenia i poznawania kultur odmiennych oraz nabywania umiejętności komunikacji i współpracy z nimi. Wartość międzykulturowości zasadza się więc na idei przywracającej i utrwalającej ducha współpracy, która odbudowuje i kreuje mechanizmy współdziałania kultur. W wymiarze zaś regionalnym wielokulturowość w najbardziej trafny sposób oddaje kategoria wspólnoty, opierająca się na więziach historycznych, losach oraz przeżyciach. W takim ujęciu międzykulturowość staje się „ustawicznym procesem dialogu kultur”, którego istotę stanowi „dostrzeganie odmienności i wyłączności człowieka poprzez poznawanie jego osoby na drodze bezpośredniego, podmiotowego, humanistycznego podejścia” (Nikitorowicz, 2005, s. 152 i n.; Nikitorowicz, 1995a). Wskazując na istnienie kultur równoprawnych, podkreśla się, że międzykulturowość sprzyja kształtowaniu się postawy tolerancji (Nikitorowicz, 1995b), którą uznaje się za naczelną jej wartość.

Można przyjąć, że międzykulturowość określają takie pojęcia jak dialog, zbliżenie, tolerancja, poznanie, postrzeganie Innych w kategoriach inspirujących, przy czym kategorią regulującą stosunki społeczne i komunikację międzykulturową jest interakcja. Towarzyszy jej wymiana wartości, wzajemne poszanowanie i zrozumienie poszczególnych stylów życia, co może zaistnieć tylko dzięki kształtowanej kompetencji międzykulturowej członków społeczeństwa, obejmującej wiedzę, umiejętności i postawy, które umożliwiają nawiązywanie pozytywnych relacji z Innymi/Obcymi (Młynarczuk-Sokołowska, 2012).

Odwołując się raz jeszcze do poglądów J. Nikitorowicza, międzykulturowość dąży do wychowania ku wielokulturowości i jako zadanie oraz wyzwanie dotyczy całego życia człowieka (Nikitorowicz, 1999), co stwarza powinność zaistnienia jej wychowawczych wątków także na terenie rodziny.

Rodzinny wymiar edukacji międzykulturowej

Podstawowym i najbardziej znaczącym środowiskiem egzystencji człowieka jest rodzina, w której przychodzi on na świat i z którą w różnorodnych relacjach pozostaje przez całe swoje życie. Jest ona fundamentalnym środowiskiem wychowawczym, przestrzenią rozwoju osoby ludzkiej, miejscem integralnego wychowania dziecka (Rynio, 2004), kształtowania się jego postaw, systemu wartości i szkołą człowieczeństwa. W niej dochodzi do wielowymiarowego (Opozda, 2012) rozwoju człowieka, a bogate relacje osobowe, wynikające z miłości i oddania, warunkują właściwą atmosferę życia rodzinnego.

Ze względu na ramy opracowania trudno prześledzić dziejowe uwarunkowania życia rodziny i kształtujące się na tym tle odmienne sposoby jej definiowania. Warto jedynie podkreślić, iż bywa ona określana jako instytucja społeczna, funkcjonująca według określonych norm społecznych w obrębie danego systemu społecznej kontroli (Adamski, 1984), grupa spełniająca swoje funkcje, wspólnota życia i miłości, jak też system, który budując własną tożsamość, musi odpowiadać wewnętrzzną zmianą na nowe okoliczności zewnętrzne (Stepulak, 2010). Tymi zewnętrznymi okolicznościami staje się nasilenie skrajnego indywidualizmu, konsumpcjonizmu czy relatywizmu moralnego, cechujące epokę ponowoczesności (Bauman, 2006), jak też postępująca globalizacja, przemieszczanie się ludności w skali całego globu i związany z tym multikulturalizm. Zjawiska związane z wielokulturowością „modelują” rodzinę, niosąc ze sobą nowe wzorce interakcji jednostek w grupie, relacji w rodzinie, modele wychowania rodzinnego czy wartości wychowawcze (Miluska, 2014).

W kontekście zachodzących zmian i ogólnosiwiatowych trendów kulturowych rodzina i dokonujące się w niej wychowanie naturalne stanowić może czynnik akceptacji wielokulturowości i kształtowania postaw międzykulturowych. Jakość tych oddziaływań uzależniona jest od środowiska lokalnego, kultury ogólnej oraz politycznej, religijnej i rodzinnej. Gdy jest ona wysoka, staje się gwarantem kształtowania u człowieka pozytywnego stosunku do Obcych, eliminowania wzajemnych uprzedzeń i pogłębienia zaufania (Aleksander, 2012). Należałoby tu dodać, iż kategoria zróżnicowania kulturowego jest bardzo szeroka. Dotyczy nie tylko mniejszości narodowych, ale również podkultur regionalnych, zawodowych, wiekowych, zwolenników rozmaitych systemów wartości czy tradycji. Przełamywanie podziałów staje się zatem źródłem właściwej tolerancji, prowadzącej do aktywnych form współżycia pluralistycznego ludzi różnych kultur i zwyczajów, religii, stylów życia oraz postaw. W swej istocie jest to postawa, która wynika z zasad humanizmu i otwartej ku ludziom życzliwości mimo całej ich odrębności (Homplewicz, 1996).

W aspekcie oddziaływań wychowawczych rodziny edukacja do międzykulturowości obejmować winna kształtowanie wzmiankowanych już kompetencji międzykulturowych. W procesach komunikowania jest to uwzględnienie wiedzy, stylu życia, poglądów specyficznych dla danej kultury. Składa się na nie wiedza o kulturze danej społeczności, umiejętność zdobywania i wykorzystania tejże wiedzy, a także krytyczna świadomość kulturowa i obywatelska. Jeśli zaś przyjąć, iż poziom kompetencji interkulturowej zależy od wiedzy, umiejętności, doświadczeń i osobowości, to miejscem jej kształtowania, w większym lub mniejszym stopniu, staje się właśnie rodzina (za: Kornacka-Skwara, 2010). Bierze ona udział w akulturacji, która poprzez swoje podstawowe strategie prowadzi do przyjęcia rozmaitych postaw. Zdaniem Haliny Grzymały-Moszczyńskiej może to być postawa integracji, która polega na utrzymywaniu kontaktu z nowymi wpływami kulturowymi z jednoczesną chęcią utrzymania własnej identyczności; asymilacji, polegająca na odrzuceniu własnej identyczności kulturowej oraz włączenia się do nowych trendów kulturowych. Może to również być postawa separacji, która przejawia się w chęci zachowania stylu życia swojej kultury, obronie wartości należących do własnej tradycji i uznawanych za ważne, lub marginalizacji, polegająca na utracie kontaktu z kulturą własną, uznaną za gorszą w porównaniu do nowych trendów, przy jednoczesnym nieskutecznym włączeniu się w sieć kontaktów z nową kulturą, przy czym taki stan prowadzi do alienacji (za: Kornacka-Skwara, 2010). Należy w tym kontekście podkreślić, iż celem wychowania w rodzinie winna być jednostka o wysokim poziomie kompetencji międzykulturowych, która przejawiając wartościowe postawy, potrafi aktywnie uczestniczyć w kulturze zarówno narodowej, jak i globalnej.

Rodzina przekazuje ten rodzaj kultury, który jest jej dostępny i najbliższy w warstwie społecznej oraz grupom, w których funkcjonują rodzice. Z tego względu nadaje życiu cechy kontynuacji i stabilności, co jest ważne dla zachowania odrębności i tożsamości kultury całego społeczeństwa (Kułaczkowski, 2009). Jest ona jednak swoistym mikroświatem, pozwalającym człowiekowi na życie w makroświecie. Poprzez fakt, że stanowi miejsce kształtowania jego tożsamości, ułatwia istnienie w świecie coraz bardziej zglobalizowanym (Powęska, 2011). Kształtowanie zatem prospołecznych postaw i nawyków, przekaz wartości moralnych, budowanie otwartości na odmienności, wpajanie zasad tolerancji, z właściwie nakreślonymi granicami (zob. Olbrycht, 2005), przy pielęgnowaniu własnej tożsamości religijnej, narodowej i regionalnej wydaje się w kontekście rodziny najbardziej czytelne.

Analizując wymienione aspekty, zwróćmy w pierwszej kolejności uwagę, że człowiek z natury jest bytem religijnym, a swą religijność wyraża w różnych religiach oraz różnych formach sprawowania kultu. Analizując religijny wymiar bytowania człowieka, należy stwierdzić, iż stanowi on zasadniczy czynnik rozwoju osobowości, daje orientację życiową, która umożliwia dokonywanie wyborów i kształtowanie treści pojęć wyznaczających postępowanie (Rynio, 1997). Według ks. Józefa Wilka, chrześcijańskie wychowanie religijne nie może się obyć bez miłości, której potrzeba jest głęboko wpisana w naturę człowieka. Od samego początku należy więc dziecku darować miłość bezwarunkową, w której jednocześnie obecny jest Bóg. W aspekcie religijnej funkcji rodziny

J. Wilk akcentuje, iż jest ona miejscem wprowadzania w kulturę, kształtowania pozytywnych odniesień prospołecznych, przygotowania do podjęcia służby na rzecz wspólnego dobra (za: Rynio, 2006). Oparte na bezwarunkowej miłości bliźniego wychowanie religijne daje światopoglądowe i aksjologiczne podstawy wyznaczające relacje człowieka wobec innych. Jak podkreślał Jan Paweł II, gruntowne wychowanie religijne stanowi warunek pełnego procesu kształtowania sumienia człowieka, które z kolei stanowi fundament stałego i trwałego pokoju na świecie.

W społeczeństwach złożonych z przedstawicieli wielu kultur i religii wychowanie w poszanowaniu sumienia innych ludzi, poprzez takie środki jak poznawanie innych kultur i religii oraz zrozumienie istniejącego zróżnicowania w zrównoważony sposób, staje się szczególnie naglące. Jest to zasadnicza droga prowadząca do osiągnięcia jedności w różnorodności, sprawiedliwości i pokoju. Pierwszorzędną rolę odgrywa w tym względzie rodzina, gdyż poważnym obowiązkiem rodziców jest to, aby od najwcześniejszych lat pomagali własnym dzieciom w życiu zgodnie z prawdą, a także w szukaniu dobra i szerzeniu go (Jan Paweł II, 1990).

Dodajmy, iż współczesne kształtowanie dojrzałej religijności winno wynikać z działalności poszczególnych Kościołów, które zalecają porozumienie i dialog międzyreligijny. Takie hasła głosi „ekumenizm, chrześcijański ruch propagujący porozumienie i współpracę pomiędzy różnymi wyznaniem, dążący do przywrócenia jedności chrześcijan” (Aleksander, 2012, s. 151).

Człowiek przynależy do różnych bytów społecznych, które są mu nieodzowne dla rozwoju i realizacji własnej osobowej tożsamości. Podkreślając aksjologiczność poszczególnych bytów w relacji do człowieka przez katolicką naukę społeczną, Henryk Skorowski wspomina o trzech zasadniczych wspólnotach: regionalnej, narodowej i państwowej. Wspólnoty te stwarzają społeczną przestrzeń życia i funkcjonowania człowieka jako osoby poprzez zagwarantowanie i poszanowanie jego naturalnych praw. Tylko bowiem wtedy może być uszanowany człowiek w swej własnej godności. Innymi słowy nie ma poszanowania godności człowieka na drodze poszanowania jego praw, gdy brakuje uszanowania praw społeczności regionalnych, narodowych i państwowych (Skorowski, 2005).

Podstawowym dobrem dla człowieka jest naród, do którego ma on niezbywalne i naturalne prawo i który gwarantuje mu jego autonomię i wolność w obrębie codziennej egzystencji. Zakorzenia on jednostkę w jej własnym środowisku społeczno-kulturowym, stając się środkiem uwolnienia od różnych form zniewolenia (Skorowski, 2005). Jednostką narodu jest zaś rodzina, od której zależy rozwój i trwanie człowieka (zob.: Wilk, 1997) i w której powinien rozpocząć się proces kształtowania tożsamości narodowej, wspierany później przez szkoły, uczelnie wyższe czy media.

W płaszczyźnie życia rodzinnego kształtowanie pełnej i mocnej tożsamości narodowej odbywa się poprzez przekaz kanonu wartości, które scalają członków narodu, oraz przez inne czynniki narodotwórcze, np. prezentowanie przez rodziców stosunku do dziedzictwa kulturowego, zapoznawanie z historią narodu, budowanie świadomości pochodzenia i świadomości narodowej. Ważnym kierunkiem oddziaływań jest wdrażanie do

praktyk religijnych, dzięki którym w sposób bardzo widoczny rozwijają się więzi religijno-narodowe. Udział w obrzędach religijnych, oprócz wymiarów duchowych, posiada zatem głębokie znaczenie narodowe i patriotyczne (Mariański, 2001).

W integrującej się Europie, obok tożsamości narodowej, zasadniczą rolę odgrywa również tożsamość regionalna, w zakresie której rodzina ma ważną funkcję do spełnienia. Do kształtowania regionalnej tożsamości prowadzi poznanie regionu i jego kultury, wprowadzanie w świat tradycji, obyczajów i historii oraz życie kulturalne społeczności lokalnej. Jest to wprowadzanie do środowisk lokalnych, które z kolei dają człowiekowi możliwość wejścia w życie większych zbiorowości. Dając mu oparcie i przynależność, są w stanie rozbudzić poczucie jedności z innymi. Poznanie własnego najbliższego środowiska rodzi zazwyczaj motywację do poznawania coraz szerszych kręgów środowiskowych i wszelkich zbiorowości ludzkich. Chodzi jednakże o to, by człowiek potrafił i chciał się integrować z innymi kulturami, ale przy zachowaniu własnej ukształtowanej tożsamości regionalnej czy narodowej; aby harmonijnie funkcjonując w innych społecznościach, np. w strukturach europejskich, potrafił pozostawać wierny wartościom i tradycjom regionu, z którego pochodzi (Śniegulska, 2002), i co więcej, by dziedzictwo regionu pozwalało mu pogłębiać relacje z innymi kulturami. Sprzyja temu wychowanie w rodzinie oparte na wartościach własnego środowiska regionalnego, zgodne z dorobkiem i tradycjami tego środowiska oraz odpowiadające tradycjom poszczególnych narodów i wspólnot etnicznych (Skorowski, 2005).

Regionalizm staje się w ten sposób konstruktywną drogą prowadzącą do uszanowania różnorodności we wspólnocie międzynarodowej. Chodzi tu jednak nie tylko o uznanie i akceptację, że w każdym społeczeństwie istnieją dziś mniejszości jako wspólnoty wywodzące się z odmiennych tradycji kulturowych (o różnej przynależności rasowej, etnicznej, wierzeniach religijnych i doświadczeniach historycznych). Istotą rzeczy jest aktywna troska o tę różnorodność, podtrzymywanie jej i konstruktywne rozwijanie tego, co stanowi naszą tożsamość (Skorowski, Koral i Gocko, 2006). Tożsamość regionalna, w tym także regionalna świadomość, pozostają w bardzo bliskich związkach z kategorią „małej ojczyzny”, która dla każdego człowieka stanowi wielką wartość. Dał temu wyraz Jan Paweł II, mówiąc:

stale jestem świadomy tego, ile zawdzięczam tutaj temu dziedzictwu wiary, kultury i historii, jakie wyniosłem z mojej ojczystej Ziemi (...). Moje własne rodzime dziedzictwo nie ogranicza mnie wcale, ale pomaga odkrywać i rozumieć innych. Pozwala uczestniczyć w misji, której celem pozostaje głoszenie pokoju i sprawiedliwości (Jan Paweł II, 1990).

Podsumowanie

W zakończeniu należałoby podkreślić, iż w kontekście zachodzących obecnie przemian i większego kulturowego zróżnicowania społeczeństw pojawiają się przed edukacją nowe wyzwania. Wytyczają one również istotne płaszczyzny wychowania w rodzinie,

w której przede wszystkim dokonuje się proces wychowania człowieka. Wydaje się, że istotnym aspektem oddziaływań rodziny jest edukacja międzykulturowa, realizowana na płaszczyźnie bezwarunkowej miłości, religijności, kształtowania tożsamości narodowej i regionalnej, która nadaje właściwy sens egzystencji człowieka. Poprzez kształtowanie właściwie rozumianych postaw międzykulturowych rodzina stanowi fundament pokojowego współistnienia na świecie.

BIBLIOGRAFIA

- Adamski, F. (1984). *Socjologia małżeństwa i rodziny*. Warszawa: PWN.
- Aleksander, T. (2012). Wychowanie do wielokulturowości i międzykulturowości (potrzeba – realizacja – trudności). W: K. Szmyd, E. Barnaś-Baran, E. Dolata i A. Śniegulska (red.), *Myśl i praktyka edukacyjna w obliczu zmian cywilizacyjnych*. T. 1, *Człowiek i wychowanie w perspektywie wieloetnicznej i wielokulturowej*. Rzeszów: Wydawnictwo UR, 137-155.
- Bauman, Z. (2006). *Płynna nowoczesność*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Grzybowski, P.P. (2009). *Edukacja europejska – od wielokulturowości ku międzykulturowości*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Homplewicz, J. (1996). *Etyka pedagogiczna*. Rzeszów: Wydawnictwo WSP.
- Jan Paweł II. *Moje rodzime dziedzictwo pozwala mi odkrywać i rozumieć innych*. Pozyskano z: http://www.katedra.mkw.pl/index.php?option=com_content&view=category&id=3&layout=blog&Itemid=57 (dostęp: 22.09.2018).
- Jan Paweł II (1990). Poszanowanie sumienia każdego człowieka warunkiem pokoju. *Apostoł*. Pozyskano z: <http://www.apostol.pl/janpawelii/oredzia/poszanowanie-sumienia-ka%C5%BCdego-cz%C5%82owieka-warunkiem-pokoju> (dostęp: 22.09.2018).
- Kornacka-Skwara, E. (2010). Funkcjonowanie rodziny w zmieniającej się rzeczywistości kulturowej. W: K. Rędziński (red.), *Edukacja wielokulturowa wyzwaniem dla nauk o wychowaniu, Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie*, Seria „Pedagogika”, t. XIX, 107-115.
- Kułaczkowski, J. (2009). Rola kultury w procesie wychowania dziecka w rodzinie. W: J. Kułaczkowski (red.), *Wybrane obszary badań pedagogiki rodziny*. Warszawa: Wydawnictwo i Drukarnia Diecezji Rzeszowskiej, 117-130.
- Lalak, D. (1999). Edukacja międzykulturowa. W: D. Lalak i T. Pilch (red.), *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 73-75.
- Mariański, J. (2001). Praktyki religijne młodzieży a uznawane wartości prorodzinne. W: M. Ziemska (red.), *Rodzina współczesna*. Warszawa: Wydawnictwo UW.
- Miluska, J. Kulturowa różnorodność rodziny. W: I. Janicka i H. Liberska (red.), *Psychologia rodziny*. Warszawa: PWN, 367-383.
- Młynarczuk-Sokołowska, A. (2012). Całościowa edukacja międzykulturowa jako wyzwanie dla społeczeństw kulturowo zróżnicowanych. *Pogranicze. Studia Społeczne*. T. XX, 233-244.
- Nikitorowicz, J. (1995a). *Pogranicze, tożsamość, edukacja międzykulturowa*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana”.
- Nikitorowicz, J. (1995b). Tolerancja. Idea i cel edukacji międzykulturowej. *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze*, nr 6, 2-9.
- Nikitorowicz, J. (1999). Projektowanie edukacji międzykulturowej w perspektywie demokracji i integracji europejskiej. W: J. Nikitorowicz i M. Sobiecki (red.), *Edukacja międzykulturowa w wymiarze instytucjonalnym*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana”, 25-32.
- Nikitorowicz, J. (2003). Wartość etnosu jako podstawa kształtowania tożsamości wielokulturowej, podłoże konfliktów kulturowych i cel edukacji międzykulturowej. W: T. Lewowicki,

- E. Ogrodzka-Mazur i A. Gajdzica (red.), *Świat wartości i edukacja międzykulturowa*. Cieszyn – Warszawa: Uniwersytet Śląski – Filia – WSP ZNP w Warszawie, 1-18.
- Nikitorowicz, J. (2005). Międzykulturowość jako istotna (kluczowa) wartość w edukacji permanentnej. W: W. Furmanek (red.), *Wartości w pedagogice*. Rzeszów – Warszawa: Wydawnictwo UR, Instytut Badań Edukacyjnych, 152-166.
- Olbrycht, K. (2005). Tolerancja a wychowanie. W: F. Adamski (red.), *Wychowanie personalistyczne*. Kraków: Wydawnictwo WAM, 237-246.
- Opozda, D. (2012). Pedagogiczna wielowymiarowość rozwoju osób w rodzinie. W: M. Jeziorański, D. Opozda i A. Rynio (red.), *Rodzina przestrzenią rozwoju osoby. Perspektywa pedagogiczna*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, 11-31.
- Powęska, M. (2011). Edukacja międzykulturowa a tożsamość narodowa. *Kwartalnik Edukacyjny*, 4(67), 30-34.
- Rynio, A. (1997). Doświadczenie wartości własnej osoby drogą rozwoju religijnego. W: A.M. Tchorzewski (red.), *Doświadczenie wartości samego siebie w procesach edukacyjnych*. Bydgoszcz: WSP w Bydgoszczy, 67-78.
- Rynio, A. (2004). *Integralne wychowanie w myśli Jana Pawła II*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Rynio, A. (2006). Wychowanie religijne w rodzinie w ujęciu Księdza Profesora Józefa Wilka. W: B. Kiereś, M. Nowak i D. Opozda (red.), *Wybrane zagadnienia teorii i praktyki pedagogiki rodziny*. Lublin, 97-105.
- Skorowski, H. (2005). *Problematyka praw człowieka*. Warszawa: UKSW.
- Skorowski, H., Koral, J. i Gocko, J. (2006). *Świat u progu XXI wieku. Wybrane zagadnienia z problematyki międzynarodowej. Studium z katolickiej nauki społecznej*, Warszawa – Tyczyn: WSSG w Tyczynie.
- Stepulak, M.Z. (2010). *Relacyjny wymiar rozwoju osobowego w systemie rodzinnym*. Lublin: KUL.
- Śniegulska, A. (2002). Szerzenie kultury pokoju jako zadanie edukacji regionalnej. *Wychowawca*, 4, 18.
- Śniegulska, A. (2010). Edukacja międzykulturowa wobec przemocy i zagrożeń współczesnego świata, w: M. Wasykw (red.), *Проблеми філології та культури: Україна – Польща. Збірник наукових праць українських та польських вчених*, Випуск 1. Кам'янець – Подільський, Національний університет імені Івана Огієнка, 153-159.
- Śniegulska, A. (2012). Edukacja międzykulturowa drogą do przeciwdziałania zagrożeniom i przemocy w świecie XXI wieku. W: K. Szmyd, E. Barnas-Baran, E. Dolata i A. Śniegulska (red.), *Myśl i praktyka edukacyjna w obliczu zmian cywilizacyjnych. T. 1, Człowiek i wychowanie w perspektywie wieloetnicznej i wielokulturowej*. Rzeszów: Wydawnictwo UR, 264-284.
- Wilk, J. (1997). Rola rodziny i szkoły w kształtowaniu postaw patriotycznych. *Życie i Myśl*, 6, 21-35.

Copyright and License

This article is published under the terms of the Creative Commons Attribution – NoDerivs (CC BY- ND 4.0) License
<http://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/>